The Xal Quarterly Journal on Intellectual Thought

Paper Title: Neoliberal ends of Kurdistan Region education policies

Author: Pashew Nuri

Institution: Faculty of Education, Monash University, Australia

Journal: The Xal Quarterly Journal on Intellectual Thought

Issue: 28

Published on: May 2020

Language: Kurdish

Abstract

This paper discusses some neo-liberal tendencies in the Iraqi Kurdistan (IK) education policy. To do this, I make use of globalisation, Europeanisation, and internationalisation as analytical tools to analyse policy statements collected from documents, media, and formal media speeches. I firstly identify neoliberal tendencies in IK education policy and argue that neoliberal rationales have worked through the initiation and introduction of major policy agendas in the region. I then use both globalisation, Europeanisation, and internationalisation as contemporary policy machines that have facilitated the realisation of neoliberal tendencies. I conclude with example projects to illustrate the workings of neoliberalisation.

Keywords: Iraqi Kurdistan, Education policy, Neo-liberalism

To cite this article: Nuri, P. (2020): Neoliberal ends of Kurdistan Region education policies. The Xal Quarterly Journal on Intellectual Thought. 28. 72-81.

Author Bio: Pashew Nuri is a PhD candidate at Monash University. He researches education reforms and teacher-policy relationships in the Kurdistan Region of Iraq. He looks into how reforms policies influence teachers' work and lives with implications on teacher identity, agency, and philosophy.

ڕێسای پەروەردەی هەرێمی کوردستان و مەرامە نیۆلیبڕالیەکان

پەشێو م. نوری - زانکۆی مۆناش، ئوسترالیا

قوتابی دکتۆرایە لە ڕێسای پەروەردەیی و پەیوەندیەکانی نێوانی مامۆستا و ڕێسای پەروەردەیی لە زانکۆی مۆناش لە ئوسترالیا. ماستەری لە مەنهەج و فێرکردن هەیە لە زانکۆی سینسیناتی لە ئەمریکا. مامۆستا بووە لە کۆلێژی پەروەردەی زانکۆی تیشکی نێودەوڵەتی (ئیشک).

پێشەکی

لەم نووسینە شیکارییە، نیەتمە ئاماژە بە رەنگدانەوەی چەند مەرامێکی نیۆلیبراڵی لە رێسای پەروەردەی هەرێمی کوردستان-عێراق بکەم. بۆ ئەمەش سوود لە سێ چەمکی دیاری بواری لێکۆڵینەوەی پەروەردەیی وەردەگرم و وەکو ئامرازێکی شیکاریی بەکاریان دەهێنم کە ئەوانیش ‹جیهانگیری› و ‹بەئەورووپاییکردن› و ‹بەنێودەوڵەتیکردن›ن. سەرەتا ‹نیۆلیبرالیزم› وەکو چەمکێک دەناسێنم و ئەو شوێنانە دەستنیشان دەکەم کە لێیەوە دەستلەملانی مەجال و مامەڵە پەروەردەییەکان بووە. پاشان، باس دەخەمە سەر جیهانگیری (عەولەمە) وەکو وەسیلەیەکی هاوچەرخ بۆ بە پایانگەیاندنی و پەرشکردنی ئەم مەرامە نیۆلیبرالیانە، لەکۆتاییدا هەردوو چەمکی ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› بەکاردەهێنم بۆ دەستنیشانکردنی ئەو پرۆژە و رێسا پەروەردەییانەی هەرێمی کوردستان کە بەرجەستەکاری مەرامە نیۆلیبرالیەکانن و وەکوو نموونەی زیندو و کارای نیۆلیبرالیزم لە پرۆسەی پەروەردەی فەرمی هەرێمی کوردستان دەستنیشانیان دەکەم.

بەڵام پێمخۆشە لە سەرەتا چەند چەمکێک کە لە درێژەی ئەم نووسینە دووبارە دەبنەوە، پێناسە بکەم. بە نموونە چەمکی ‹رێسای پەروەردە› کە پێی مەبەستم (Education Policy) زمانی ئینگلیزیە و لە زمانی عەرەبی و کوردی بە ‹سیاسەتی پەروەردە› پێناسە کراوە. بەڵام من پێم باشە لە جیاتی ‹سیاسەت›ی پەروەردە ‹رێسا›ی پەروەردە بەکاربێنم، ئەوەش بەهۆی ئەوەی کە ‹سیاسەت› وەکو وشە لەنێو عەوامی ئێمە بە ‹حیزبایەتی› لکێنراوە، لەگەڵ ئەوەش دەمەوێ خۆم لەو لێتێکچون لە نێوان policy و politics رزگار بکەم کە لە زمانەکانی کوردی و عەرەبی دیسان بە ‹سیاسەت› وەرگێردراون. جا من لێرە مەبەستم (Education Policy) ە کە بە رێسای پەروەردە وەریدەگێرم، کە ئەویش بە جۆرەها شێواز و لە پەنجەرەی جیاجیاوە پێناسە کراوە. بەڵام من مەبەستم پێی هەمو ئەو بنەما، و یاسا (قانون) و رێبەریی و رێبەندانەیە کە دەستەیەکی خاوەن دەسەڵات دەریدەکات بۆ بەرێوەبردنی سیستەمێکی پەروەردە.

هەروەها، وشەی ‹گشتی›م لە جیاتی ‹حکومی› بەکارهێناوە. بە نمونە دەڵێم ‹قوتابخانەی گشتی› یا ‹کەرتی گشتی› لە جیاتی ‹قوتابخانەی حکومی› و ‹کەرتی حکومی›. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە من باوەرم وایە هەروەک چۆن حکومران و دەسەڵات و بەرێوەبەران پێکهاتون لە خەڵک، بەهەمان شێوەش حکومەت و دەسەڵات و بەرێوەبردن لە پێناو خەڵکە. واتە ئەم دوانە بەرامبەر یەکتر نین بەڵکو لەگەڵ یەکترن. دوو دەستەی دژیەک نین، بەڵکو هاورێ و هاوشان و هاکاری یەکترن. یەک ئەوەیتر ناچەوسێنێتەوە بەڵکو هۆکاری خزمەتی یەکترن. جا بەم پێیە بێت، هیچ دەستەیەک نابێتە خاوەنی مولکێک، بەڵکو هەموشتێک هی هەمووانە (گشتە). بۆیە لای من حکومەت خاوەنی قوتابخانە و پەروەردە نییە تاوەکو قوتابخانە ‹حکومی› بێت، بەڵکو قوتابخانە و پەروەردە هی گشتە و بۆ گشتە. جا من لێرەوە بە ‹قوتابخانەی گشتی› یا ‹کەرتی گشتی› ناویان دێنم. لەوانەیە بپرسی جا بەم پێیە بێت جیاوازی ‹کەرتی تایبەت› چییە؟، من دەڵێم جیاوازیەکەی لە ناوەرۆکی ئەم نووسینەیە. لەگەڵم بەردەوام بە.

١. دونیای نیۆلیبراڵ و بە کەرەستەکردنی پەروەردە

نیۆلیرالیزم لە دیدی فیۆنا پاتریک (Patrick, ٢٠١٣)، بریتییە لە «ئایدیۆلۆژیایەکی بەهێز و زاڵی سیاسی کە ئامانجی گواستنەوەی کۆنترۆڵی ئابوورییە لە چنگی حکومەتەوە بۆ بازاڕی تایبەت» (لا٢). لە چوارچێوەی فکری نیۆلیرالیزم، بازاڕ دەبێتە

بنەمای بنچینەیی بۆ بڕیارە ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان. بەمەش زەمەنی نیۆلیبراڵ زەمەنێکە گشت کایە و لایەنێکی ژیانی مرۆڤ بە کەرەستە دەکات و وا دەکات بازاڕ و سەرمایە لە کەشوهەوای هەر مامەڵەیەکی سیاسیی و هەر قوژبنێکی کۆمەڵگای مەدەنی باسی سەرەکی بێت. لە بەکەرەستەکردنیان، ئەدگارێکیان پێبەبەخشێ کە قابیلی کڕین و فرۆشتن بن. ستیڤن بۆڵ (Ball, ١٩٩٨) بە دوو وشە ناواخنی نیۆلیبرالیزممان بۆ دەخاتە بەردەم کە بە ‹ئایدیۆلۆژیاکانی بازار› ناوی دەبات. لەمەش ئەولاتر و بەگوێرەی دیدی ڕۆهیت چۆپرا (Chopra, 2003) بێت، ئەم مەوجی نیۆلیبرالیزمە لە گوتارێک و کردەی هەژمونیی دەرچوە و بوەتە عەقیدەیەکی مناقەشەهەڵنەگر، بەشێوەیەک کار دەکات وەک ئەوەی حەقیقەتی بێ لەکە بێت.

لە ئێستادا بە دووڕونزیک هەموو دەستتێوەردانێک لە ڕێسای و پرۆگرامی پەروەردەیی، و ئەرک و ماف و بەرپرسیاریەتی ئەکتەرە پەروەردەییەکان مەرامێکی بازاڕیی و بە کەرەستەکردنی لە پشتەوەیە. مەعریفە (وەکو ناوەڕۆکی مەنهەج) و ئەکتەرە پەروەردەیەکانیش (بە تایبەتی مامۆستا و فێرخواز) نوێنەری سیمبولیی شتومەک و کەلوپەلن. لە دیدی هەردو کۆمەڵناس و بیرمەندیی پەروەردەیی نیوزلەندی (James Reveley و Michael A. Peters 2014)، ژیری هەریەک لە کارەکتەرە پەروەردەییەکان (کە ئەوان بە کرێکاری مەعرفیە ناویان دەنێن) گرنگترین سەرچاوەی بەرهەمهێنانن لەم دونیا نیۆلیبراڵە. پێیان وایە، یەکەی بەرهەمهێنان لە ناخی تاکەکانی کۆمەڵگا دایە، بۆیە ڕۆڵی قوتابخانەکان بریتییە لە پێگەیاندنی ئەم تاکانە و گەشەدان بە ژیری و توانستەکانیان بۆ گەشەسەندنی سەرمایەی مرۆیی. کەواتە بەهای مەعریفە لەم جۆرە دونیابینیە، لە بەکارهێنان و قابیلی بەکارهێنانی مرۆڤە بۆ پەرەدان بە سەرمایەی مرۆیی وڵات.

ئەم زەمەن و دیاردەیەش لە ئاستی ناوخۆیی و سنوری وڵات تێپەڕیوە و بوە بە دیاردەیەکی جیهانی کە جیهانگیری (گلۆبالیزم یاخود بەگلۆباڵکردن، هەروەها بەنێودەوڵەتیکردن و بە ئەوروپیکردن) وەکو میکانیزمێک بووە بە وەسیلەی بەئەنجامگەیاندنی ئەم مەرامە نیۆلیبرالیانە. دواتر دەگەڕێینەوە سەر بابەتی جیهانگیری.

لێکۆڵینەوەی زۆر هەن (بە نموونە ;Ball, 2009 Robertson et al. 2012; Verger, Fontdevila, and Zancajo 2017) سەلمێنەری ئەوەن کە پەروەردە لە زەمەنێکی نیۆلیبراڵی وەکوو ئەوەی ئێستامان، بە کەلوپەل کراوە. واتە پەوەردەش وەکوو هەر یەکێکی تر لە خزمەتە کۆمەڵایەتی و ناکۆمەڵایەتییەکان بەهایەکی ماددی هەیە بۆ کۆمەڵ، و لایەنە ئەخلاقی و کۆمەڵایەتیی و سیاسیەکەی پەروەردەی وەلا ناوە. بە نمونە، توانست و کارامەیی مامۆستایەک کە بتوانێ وانە بەشێوەیەک بڵێتەوە ئاسان بێت بۆ تێگەیشتن یا ئەوەتا ببێتە هۆی ئەوەی قوتابیەکانی نمرەی بەرز بهێنن، ئەم توانست و کارامەییەی وا دەکات ئەم مامۆستایە وانەی تایبەت بڵێتەوە. یا ناوەندی پەروەردەیی تایبەت ڕاوی دامەزراندنی دەکەن. نرخی وانەی تایبەتی هەر مامۆستایەکی ئاوا دەکەوێتە سەر ئەم ‹کارامەیی و توانست›ەی بۆ بەرزی نمرەی قوتابیەکانی. نرخی وانەوتنەوە بەرزترە، گەر مامۆستایەکی کارامەتر بێ. بەڵام لێکۆڵینەوەکان دەربارەی ئەم دیاردەیە لە عێراق و هەرێمی کوردستان زۆر دەگمەنن یا هەر نییە! (من خۆم تا ئێستا هیچ لێکۆڵینەوەیەک ئەکادیمی زانستیم نەبینیوە لەم بارە).

بەگوێرەی لێکۆڵەر و پیتۆڵانی ڕێسا و سیاسەتی پەروەردە (Rizvi, F., & Lingard, B., 2009) گۆڕانێکی جیهانی هەیە کە بەهای پەروەردە لە بەرئەنجام و بەرهەمە بازاڕیەکەی دەدۆزێتەوە. ئەمەش وا دەکات زۆر بەئاسانی بەها نیۆلیبرالیەکان بە باشترین

شێوە لە پرۆژەی بەتایبەتکردنی پەروەردە خۆی تەجەللا بکات. لە گوتاری ڕێسای پەروەردەییش (بە نموونە لە وتار و قسەکانی وەزیری پەروەردە و سەرۆکی حکومەتان) ئەمەش جەخت کردنەوەیە لەسەر بنیاتنانی سەرمایەی مرۆیی وڵات گوایە بازاڕی نوێ، مەعریفە و زانیاری و کارامەیی تازەی پێویستە بۆ ئەوەی وڵات بتوانێ بگاتە ئاستی ئابووری جیهان و پێشبڕکێش بکات. یەکێ لە پرۆژە هەرە دیارەکانی پەروەردەی هەرێمی کوردستان کە نوێنەرایەتی ئەم جۆرە دونیابینیە دەکات و هەڵگری بەها و ناسنامەی زەمەنێکی نیۆلیبرالیە، پرۆژەی یاسای قوتابخانە تایبەتیەکانی ساڵی ٢٠١٢ی پەرلەمانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بوو. ئەوەی ئەم یاسایە بەدوای خۆیدا هێنا، لێشاوێکی زۆری بێ چاودێریی قوتابخانەی تایبەت و سەنتەری تایبەتی فێرکردن بون. یەکێ لە ئامانجەکانی ئەم یاسایە ڕەخساندنی زەمینەیەک بو «بۆ کێبەرکێ لە بواری پەروەردە و فێرکردن بە مەبەستی پەرەپێدانی ئاراستەی گەشەپێدانی مرۆیی و داهێنانی زیاتر لە بوارەکانی پەروەردە و فێرکردن لە چوارچێوەی بەرنامە و سیستەمێکی نوێدا». جگە لەمە، ئەم یاسایە بوو بە هەلێک بۆ بازرگانی ناوخۆیی و نێودەوڵەتیی بۆ دروستکردن و بنیاتنانی بزنسی پەروەردەیی کە ئەمەش لە چوارچێوەی ‹قوتابخانەی تایبەتی بیانیی› و ‹قوتابخانەی تایبەتی نێودەوڵەتیی› ناو یاساکە خۆیان دەبینیەوە. نموونەیەکی تری ئەم مەرامە نیۆلیبرالیانە لە پەروەردەی هەرێمی کوردستان (بە تایبەتی لە خوێندنی باڵا) بەرهەمهێنانی گوتارێک و واقیعێکی ناچاریی وایە کە بابەتە مرۆیی و کۆمەڵایەتییەکان دەکرێنە قوربانیی مەرامە ئابووریەکان. لە وادەی دەچونی پۆلی ٢٠١٧ی زانکۆی سەلاحەدین، ڕاگری کۆلێژی ئەندازیاریی ئەم زانکۆیە بە شانازیی و متمانەوە پێشنیاریی لابردنی چەند بەشێکی خوێندن دەکات، گوایە ئەم بەشانە یاخود ئەم جۆرە مەعریفەیە، بە قسەی خۆی «هەست دەکەم بازاڕی کاری نییە» (ئیبراهیم حمەڕەش، حوزەیران ی ٢٠١٧). د. ئیبراهیم حمەڕەش ئەم بەشانە بە نموونە دێنێتەوە (مێژوو، و فەلسەفە، و زمانی عەرەبیی، و خوێندنی ئیسلامیی)، و داوا دەکات «زانکۆکان جورئەتی ئەوەیان هەبێ دایانخەن». ئەم جۆرە لە ووتار و پێشنیارە بەرهەمی کەش و گوتارێکی ئاوای وەکوو نیۆلیبرەلیزمە. جا گەر لە زاری دەسەڵاتبەدەستێکەوە بێت، ئەمە بە کرداربوونی ئەم بەهایانە. جا دەکرێ لێرە بپرسین، فکری ئاوا چۆن خۆی لە شوێنکاتی کوردیی ڕۆژهەڵاتی دۆزیوەتەوە؟ بۆ ئەمە پێویستە باس بخەینە سەر جیهانگیری. کە لەم بەشەی خوارەوە درێژەی پێدەدەم.

٢. جیهانگیریی و سەفەری ئایدیۆلۆژیا

بەدرێژایی مێژوو، دەسەڵاتە خۆسەپێنەکان، بزاوتی ئایینی، یاخود هێڵ و کاری بازرگانی، هەریەکەیان بەشێوازی جیاجیا ڕێبازی تایبەت و هەمەجۆری بەکلتورکردن و فێرکردن و فێربونی لەگەڵ خۆی هێناوە. هەرە دیارەکانیان ئەوانەی سەدەکانی ١٩م و ٢٠من، ئەو کاتەی دەسەڵاتە داگیرکارەکان (کۆلۆنی) سیستەمە پەروەردەییەکانی رۆژئاوایان بە جیهاندا گواستەوە. بەڵام پەرورده لە ناوەڕاستی سەدەی ٢٠مەوە بوو بە بابەتێکی جیهانی بۆ ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان. دامەزراندنی 'یونێسکۆ' و بڵاوکردنەوەی ‹جاڕی جیهانی مافی مرۆڤ› سەردەمێکی نوێیان بۆ ڕێسا و سیاسەتی جیهانی دەستەبەرکرد کە لەم ڕێیەوە ئاسانکاریی بۆ ڕێکخراوی جیاجیا و زلە و زۆروزەبەند کرا تاوەکو کاریگەریی بخەنە سەر سیستەمە پەروەردەییەکان و ستانداردی جیهانی بۆ پەروەردە دامەزرێنن (Mundy, Green, Lingard, & Verger, 2016). بەمەش سەردەمێکی نوێی زادە و دەستەمۆی هزر

و ئایدیۆلۆژیای جیاجیا دەرئەنجامی جیهانگیری (عەولەمە) بوون. وای لێهات هەرچی ڕیفۆرمی پەروەردەیین بوون بە بەرسڤێکی ناچاریی ئەم سەردەمە نوێیە. بەڵام ‹جیهانگیری› چییە؟ لێرە پێویستدەکات پێناسەی جیهانگیری بکەین. من نامەوێ لەم نووسینە بچمە ناو گەنگەشە جیاجیاکان دەربارەی جیهانگیری و ڕەهەندەکانی. بەڵکو، بە پشتبەستن بە پێناسەکەی دەیڤد هێڵد (Held, D. ١٩٩٩) بەردەوامی بە گەنگەشەی ئەم بابەتە دەدەم. بەپێی بیروڕای دەیڤد هێڵد، جیهانگیری؛

پرۆسەیەک (یاخود چەند پرۆسەیەک)ە کە بەرجەستەکاری وەرچەرخانێکە لە پەیوەندی و مامەڵە کۆمەڵایەتییەکان. ئەو پەیوەندی و مامەڵانەش بە درێژمەودایی و چڕیی و گوڕ و کاریگەریەکانیانەوە هەڵدەسەنگێنێ. لەگەڵ ئەمەش چەندان ڕێڕەو و تۆڕی چالاکی، و کارلێکردن، و بەکارهێنانی هێز لە شوێنکاتی نێوهەرێمی و قارەبڕی دروست دەکات. (ل.١٦).

ئەمڕۆ، حکومەتە جیاجیاکانی وڵاتانی جیهان بەردەوام مژۆڵی ئەوەن کە چۆن کاری پەروەردەی وڵاتیان بەجێ بهێنن. پەیوەندییەکانی نێوانی نیۆلیبرالیزم و جیهانگیری پەیوەندیەکی تەواوکارن. جیهانگیری بەم هێز و گوڕەی کە هەیەتی بەسەر مامەڵە کۆمەڵایەتییەکان، هەروەک لە پێناساکەی سەرەوە دەردەکەوێ؛ هەروەها نیۆلیبرالیزمیش بەم هەژموون و گوتارەی کە بەئاسان تێکەڵ بە قەناعەت و دیدگای تاک دەبێ، کاردانەوە و وەڵامدانەوە ناچار دەکەن.

ئەوەی کە لە ناخی جیهانگیری شاراوەیە، سیستەمێکی ناچاریی بە نێودەوڵەتیکردنی سیستەمە پەروەردەییەکانە. یەکێک لە جۆرەکانی قوتابخانەی تایبەت لە یاسای قوتابخانە تایبەتەکانی پەرلەمانی کوردستان، ڕێگەدان و بە کردنەوەی ‹قوتابخانەی تایبەتی نێودەوڵەتیی›. کە ئەمە ڕەنگدانەوەیەکی ڕاستەوخۆی مەرامی نیۆلیبراڵیزمە. بەتایبەتکردنی بەرژەوەندیی تاک لە ئاستی ناوخۆیی، و کشانەوە لە بەرپرسیاریەتی گشتی لەلایەنی حوکمڕان و پاشان دەستەوسانبوون لە بەنێودەوڵەتیکردنی سیستەمی فێربوون و فێرکردن و بەڕێوەبردن. دەرئەنجامێکی تری ناچاریی ئەم دەستەوسانبوون و خۆبەدەستەوەدانە بە جیهانگیری، تەکاندنی دەسەڵاتە لە ناوەندێکی حوکمڕان و سەپێن بۆ دەستە و یەکە ناحکومیە تایبەتەکان. ساجید عەلی (Ali، ٢٠١٧) لە لێکۆڵینەوەکەی ئەمە ڕووندەکاتەوە کە جیهانگیری دەسەڵاتی نەریتیانەی دەوڵەت (واتە، یەکەی حوکمڕان)ی لە ڕەگەوە گۆڕیوە کە بەسەر پرۆسەی دانانی ڕێسا و یاسا پەروەردەیی هەیبوو. چونکە ئیتر دەسەڵات بەشێوەیەکی موتلەق و گشتی لەدەستی یەکەی حوکمڕان نەماوە، بەڵکو ئەم دەسەڵاتە پشکی جیاجیای دەکەوێتە دەست چەند یەکەیەکی تری نیشتمانیی و نێودەوڵەتیی. ئەم دیاردەیە لە کەرتی تایبەتدا زۆر زەقترە. هەروەک (Rizvi, F., & Lingard, B., ٢٠٠٩) زۆر بە ڕوونی ئاماژەیان پێداوە. بابەتی متمانەبەخشینی نێودەوڵەتیی (accreditation) و پرۆسەی بۆلۆنیا و پرۆژەی دڵنیایی جۆری لە خوێندنی باڵای هەرێمی کوردستان (بە گشتی و تایبەتیەوە) نموونەی دیاری پەرش و بەشبوونی ئەم دەسەڵاتەیە.

بەشبوون و لەناوەند- دەرچونی دەسەڵات لە دەرئەنجامی ئەم پرۆسە خاوەن-هێز و سنووربەزێنەی جیهانگیری، وەکوو لە پێناسەکەی سەرەوە دەردەکەوێ، وا دەکات دەزگا ناحکومیە پەروەردەییەکان ڕۆژ بە ڕۆژ لە ئاستێکی نێودەوڵەتی چالاکتر بن و مارکێتەکانیان بەرفراوانتر کەن. ئێستاش کە دەیبینین، مۆری پێشکەوتویی و ‹مۆدێرن›بوون و سەرنجڕاکێشبوونی هەر سیستەمێکی پەروەردەیی، وا لەدەستی دەزگا و ڕێکخراوی زەبەلاحی نێودەوڵەتی پەروەردەیین. هەربۆیە قوتابخانە تایبەتیەکان هەمیشە هەوڵ

دەدەن بۆ؛ بە دەستهێنانی متمانە (accreditation) لەم جۆرە دەزگایانە، و بنیاتنانی پەیوەندی، و دروستکردنی پرۆژەی هاوبەش لەگەڵیان. ئەمە لە ئێستادا کەسێکی دیاری قوتابخانە و زانکۆ تایبەتەکانی کوردستانە. ئەگەرچی لە کوردستان هێشتا زۆر لەسەرەتای ئەم پرۆسەیەین. چونکە هەروەکو عەبدولرەحمان ئەحمەد (٢٠٢٠) تێبینی ئەوەی کردوە کە «خەسڵەتی نەگۆڕ›ی پەروەردەی فەرمی هەرێمی کوردستان لە سوڕانەوەیە بەدەوری چەقێک کە ئامادەی جوڵەکردن نییە. واتە، بەهێزکردنەوە و چڕترکردنەوەی ڕێکارە بیرۆکراسییەکانی پرۆسەی پەروەردە بوەتە پێوەر بۆ هەموو ئەو هەوڵانەی کە دەدرێن بۆ گۆڕان و بەرەوپێشبردنی پەروەردە. لە جیاتی ئەوەی پەروەردە و فێربوون بکرێتە پێوەر بۆ پرۆسەی پەروەردە.

نموونەی دیاری وەڵامدانەوە بۆ فشارەکانی جیهانگیری زۆرن. دیارترین دوو نموونە کە بەریەککەوتنی ڕاستەوخۆمان لەگەڵیان هەبن، ‹قوتابخانەکانی بزاوتی خزمەت› و ‹قوتابخانەکانی سابیس›ن لە هەرێمی کوردستان. هەریەکەیان تۆڕێکن ئاستێکی بەرفراوانی قاڕەبڕ و زمان و نەریت و کەلتور پەڕن. لە هەمان کاتیشدا بە نموونەی یەکێک لەو چوار گرووپی ‹هاوپەیمانی زاڵ› لەقەڵەم دەدرێن کە گرامشی بە ‹پۆپۆلیزمی دەسەڵاتدار› لە تیۆریای ‹بلۆکی هەژمونی نوێ› ناویان دەبات (Apple, Oct ٢٠١٦).

پرۆژەی تری زۆر هەن بۆ ئەوەی وەکوو نموونە بیانهێنمەوە کە سەلمێنەری ئەم چەند خاڵەی سەرەوە بن. بەڵام لێرە ئەوەندە بەسە کە بیسەلمێنین جیهانگیری وەسیلەی گواستنەوەی ئایدیۆلۆژیا گلۆباڵیەکانە و هەرێمی کوردستانیش بێ بەش نەبووە لە بەرکەوتنی. بۆ زیاتر تیشک خستنە سەر ئەم بابەتە، لە بەشی داهاتوو دوو چەمکی دیاری دونیای لێکۆڵینەوەی پەروەردەیی دەخەمە بەر باس. ئەم دوو چەمکەش ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن›ن.

٣. دوو چەمک و دونیای پەروەردەی کوردی: بەنێودەوڵەتیکردن و بەئەورووپاییکردن

یەکێکی تر لە بەرئەنجامە ناچاریەکانی دونیای پەروەردەی زەمەنێکی نیۆلیبراڵ و دەستەمۆی جیهانگیری، هەردو دیاردەی ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن›ن. وای بۆ دەچم ئەمانە دوو چەمکی نوێ بن لە لێکۆڵینەوەی کوردی. بەڵام لە بینینی من کورد بەریەککەوتنێکی مێژوویی هەیە لەگەڵیان. پرۆژەکانی یونێسکۆ لەبواری پەروەردە ئاسانترین نموونەن بۆ ئاماژەپێدان. ئامانج لە دۆزینەوەی پەیوەندیەکانی نێوان جیهانگیری و (بەنێودەوڵەتیکردن و بەئەورووپاییکردن)، هەوڵدانە بۆ تێگەیشتن لەو هۆکارە دەرەکیانەی کە کاریگەری دەخەنە سەر ناسنامە و بەها و بڕیار و ڕێسای دەزگاکانی حوکمڕانی پەروەردە. بە نموونە، وەزارەتی پەروەردە کە حوکمڕان و ڕێساڕێژی هەمو کردە پەروەردەییەکانە لە هەرێمی کوردستان. پێش ئەوە دەبێ بپرسین، چەمکی ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› چین؟ وەکو چەمک و گوتار ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› هاومانای ‹جیهانگیری›ن، بەڵام ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› زیاتر خۆیان لە گوتاری پەروەردە و ڕێسای کۆمەڵایەتی دەبیننەوە. بۆ زیاتر زانیاری سەیری ئەم سەرچاوەیە بکە (Dale & Robertson, ٢٠٠٩).

بەنێودەوڵەتیکردن ئاماژەدانە بە بەیەکەوەلکان و پابەندبونی خەڵک و دەزگاکان بەیەکەوە لە ئاستێکی جیهانی. لە هەمان کاتیشدا، بەنێودەوڵەتیکردن وەسیلەیەکی گاریگەر و ڕاستەوخۆی بە جیهانیکردنی ناوخۆییەکانە. لە پەروەردەی فەرمی هەرێمی کوردستان، بۆشایی و هەلی بە نێودەوڵەتیبون بە ئەدگارێکی ئەرێنی

پەروەردەی سەردەم لە قەڵەم دەدرێت. ئەمەش لە وتارەکانی وەزیرانی پەروەردە وخوێندنی باڵا و هەروەرها وتاری سەرۆکی حکومەتی هەرێم لە کردنەوەی دەرگای قوتابخەنەکان و سەرۆکی حکومەتی هەرێمی پێشوش، زۆر بە روونی دەرکەوتوە. پێشتر ئاماژەمان بەجۆرەکانی قوتابخانەی تایبەت دا لە یاسای قوتابخانە تایبەتیەکانی پەرلەمانی کوردستان. یەکێک لە جۆرەکانی رێگەدان، رێگەدان بوو بە کردنەوەی ‹قوتابخانەی تایبەتی نێودەوڵەتی›. دەکرێ ئەوەش بە تێبینی وەربگرین کە لە یاساکەدا، بەهیچ شێوەیەک پێناسەی ‹قوتابخانەی نێودەوڵەتی› لە چوارچێوەی ستاندارد و رێسا پێناسە نەکراوە.

زۆر تا کەم، پێدانی مۆرکی نێودەوڵەتی بەردەوام لەلایەن ئەو وڵاتانەوەیە کە ئینگلیزی زمانن، یا ئەوەتا ئەوروپین. ئەمە خۆی لە خۆیدا مایەی تێرامان و شیکردنەوەیە. مایەی پرسیارخستنە سەر توانستی داهێنانکاریی و متمانەی خودی خۆمانە. ئەو دەزگایانەی کە متمانەبەخشین (accreditation) ئەنجام دەدەن یا ئەوانەی کە پێداویستی و سەرچاوە بۆ قوتابخانەکان دابین دەکەن لە هەرێمی کوردستان، زۆربەیان بیانین. بە نموونە دەزگای ASIC کە متمانەبەخشی چەند قوتابخانە و زانکۆیەکی هەرێمی کوردستان بوە و بە ‹نێوەدەڵەتی›یان کردوون. وەکو قوتابخانەکانی کامبردجی نێودەوڵەتی لە پیرمام، کامبردجی نێودەوڵەتی لە هەولێر، فینلەندیی نێودەوڵەتی لە هەولێر، رۆناکیی کوران و کچان لە هەولێر، یونایتد ساینس لە سلێمانی، و هەردوو زانکۆی تیشک و زانکۆی کوردستانیش لە هەولێر (بە گوێرەی وێبسایتی ئایزک، ٢٠٢٠ - www.asicuk.com). یاخود ئەو دەزگایانەی کە کاری چاپکردن بۆ وەزارەتی پەروەردە دەکەن. جگە لەمەش، هەڵسەنگاندن و لێکۆڵینەوەی پەروەردە لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە دراوەتە دەست دەزگای راند لەساڵی ٢٠١٦. کە ئەمەش دەزگایەکی ئەمریکی نێودەوڵەتییە. راپۆرتی لێکۆڵینەوەکە لە سەرچاوەکان دانراوە (Vernez, G., Culbertson, S., Constant, L., & Karam, R. ٢٠١٦).

لەلایەکی ترەوە، بەئەورووپاییکردن (هاوشانی ‹بەرۆژئاواییکردن›) بریتییە لە پرۆسەیەک کە لە رێگەیەوە بە بەکارهێنانی میکانیزمی جیاجیای پەروەردەیی و ناپەروەردەیی ئەدگاری ئەوروپی بە کولتور، ناسنامە، زمان، شار و خەڵک، و رێبازی کارکردن دەبەخشێت. جیاوازیەکی تری بەئەوروپاییکردن لەگەڵ جیهانگیری لە بیروڕای تاڤیس جولس (Jules, ٢٠١٠) ئەوەیە کە بەئەورووپاییکردن دەرئەنجامی هەرێمگەرایی یەکێتی ئەوروپایە و یەکەیەکی بەرگریە بۆ رەتکردنەوەی بەرەنگاریەکانی جیهانگیری لە هەرێمی ئەوروپا. بەڵام من پێم وایە لە ئێستادا و بەو دەستتێوەردانانەی ئەوروپا لە هەرێمی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەنجامیان دەدات، ئەم ‹یەکەی بەرگری›ە بوە بە وەسیلەی هێرشکردن و بەردەوامیدان بە برەودان بە بەها (پەروەردەیی، سیاسی، ئابووری، و کەلتووری)ە ئەوروپییەکان لە هەرێمی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست. لێکۆڵینەوە هەن کە ئەم جۆرە دەستتێوەردانە لە کاروباری وڵاتانی رۆژهەڵات بە درێژەدان بە پرۆژە داگیرکاریەکان (کۆلۆنی) لە قەڵەم دەدەن. ئاغایەتی و خاوەن دەسەڵاتی و زاڵی رۆژئاوا دەخەنەڕوو. ئەم دەستتێوەردانانە لە دیدی تاڤیس مۆدێلێکی ئەورپاسەنتەریی وایە کە چالاکییە ئابووریەکانی بەهەند وەردەگرێ و رەهەندە کۆمەڵایەتییەکان وەلا دەنێت. ئەمەش دوبارە گەڕانەوەیە بۆ مەرامی نیۆلیبراڵی لەم جۆرە پرۆژانە.

تازەترین پرۆژە کە رەنگدانەوەی ئەم قسانەی سەرەوەن، پرۆژەی ‹بنیاتنانی تواناکان لە خوێندنی بنەڕەتی و ئامادەیی-باشترکردنی کواڵیتی و

یەکسانی› یەکێتی ئەورپایە و لەلایەن British Council کە ڕێکخراوێکی سەر بە حکومەتی بەریتانیایە. خەرجی ئەم پرۆژەیە ١٤ (چواردە) ملیۆن یۆرۆیە و لەلایەن یەکێتی ئەورووپاوە بۆی دابین کراوە. ئەم پرۆژەیە بە هەڵە بە (سیستەمی بریتش کاونسڵ) لە کوردستان ناوی نراوە. بەگوێرەی وێبسایتی بریتش کاونسڵ بێت (British Council, ٢٠٢٠ لە لیستی سەرچاوەکان دانراوە) لەڕێگەی ئەم پرۆژەیەوە چوارچێوەی کاری سەرپەرشتی پەروەردەیی گۆڕاوە و بوە بە پرۆسەیەک کە مەبەست تێیدا هەڵسەنگاندن بێ بە نیازی چاکترکردن و بەرەوپێشبردن، نەوەک تەنها پشکنین (تفتیش)کردن بێ و بەس وەکو کە پێشتر کردەی باو بوە. لەگەڵ ئەمەش ڕاهێنانی مامۆستایان و بەرەوپێشبردنی مەنهەج دەکەوێتە چوارچێوەی کاری ئەم پرۆژەوە. بەڵام جێی سەرنجدان ئەوەیە، لەناو پەروەردەکار و پیتۆڵ و لێکۆڵەران و میدیای پەروەردەیی هەرێمی کوردستان، لە کار و پرۆژەی ئاوادا ئەوەی کە نابێتە مایەی گفتوگۆی پەروەردەیی مەرام و نیازەکانی پشت ئەم جۆرە پرۆژانەیە. چونکە دەستەوسانیی و خودلەبیرکردن و لە بەرامبەردا ‹مۆدێرن› بوون و ڕوکارئەرێنی سروشتی جیهانگیریی و ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن›ن. ئەمەش دەکرێت لە دەرئەنجامی ئەو ‹تێچوی عەتفی›ە بێت کە جیهانگیری هەیەتی (Elliott and Lemert, ٢٠٠٩). چونکە لەلای ئیلێت و لێمێرت جیهانگیری؛

أ. هەم ئەوە دەگۆڕێت کە ئێمە چۆن تێکەڵاوی دونیامان دەبین و چۆن ئەزموونی دونیامان دەکەین، هەمیش چۆن ئەزموونی خودی خۆمان دەکەین،

ب. چۆنیەتی قسەکردنی خەڵک دەگۆڕێ لەوەی کە چۆن باس لە خۆیان و غەیری خۆیان دەکەن،

ت. هەروەها هۆشیاری و نەریت و میزاج و کاریگەریەکانی خەڵک دەگۆڕێت.

لە کۆتایی ئەم بەشە، پێم باشە بە لیستێک ئاماژە بەو پرۆژە و ڕێسا پەروەردەییانەی پەروەردەی فەرمی هەرێمی کوردستان بدەم کە، بە دیدی من، هەم دەرئەنجام و هەم نوێنەرایەتی مەرامە نیۆلیبرالیەکان و هەم جیهانگیری و ‹بەنێودەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› و ‹بەرۆژئاواییکردن› دەکەن. بێگومان دەکرێت هەمان گەنگەشە بۆ ‹بەئەمەریکیردن›یش لە دیدگایەکی کۆمەڵناسی پەروەردەوە بکرێت.

١. یاسای قوتابخانەی تایبەتی پەرلەمانی کوردستان و لێشاوی قوتابخانەی تایبەت و خوێندن بە پارە.

٢. تاقیکردنەوەی نیشتمانیی، و بە ‹هەڵبژراندن›کردنی پرسیاری تاقیکردنەوەکان، و بەکارهێنانی نمرە بۆ یەکلاکردنەوەی داهاتوی قوتابی (مرۆڤ).

٣. مامۆستای تایبەت لە دەرەوەی سنووری یاسای ئیداریی و ستانداردی پیشە و پابەندی ئەخلاقیاتی پیشەیی کاری مامۆستایی وەزارەتی پەروەردە. ئەم دیاردەیە پێی دەگوترێت (پەروەردەی سێبەر).

٤. پرۆەژی گۆڕینی مەنهەج؛ ١) کۆبیرخستە سەر وانەی ئینگلیزی و بیرکاری و زانستەکان، ٢) بە ئینگلیزی کردنی زمانی فێرکردن، ٣) زیادکردنی وانە و پەرتوکی (کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان) لە پۆلی ١ەوە تاوەکو ٩ وەکو وەڵامێک بۆ دەستپێشخەری یونسێف لە پرۆژەی ‹فێربونی کارامەییەکانی ژیان و هاووڵاتیبون لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقا›.

٥. گوتاری وەزیری و سەرکردەکانی وڵات لە بەیەکەوە لکاندنی پەروەردە بە بازاڕی کار. نموونەیەکمان لەپێشتر ئاماژە پێدا.

٦. پرۆژەی ‹بنیاتنانی تواناکان لە خوێندنی بنەڕەتی و ئامادەیی-باشترکردنی کواڵیتی و

یەکسانی› یەکێتی ئەوروپا. ئەوەی کە بە هەڵە لەناو ئەهلی پەروەردە بە ‹سیستەمی بریتش کاونسڵ› ناووبانگی دەرکردوە. بێگومان ئەم هەموو دەستتێوەردانە دەرەکیانە لە کایەی پەروەردەیی هەرێم و گورج و گۆڵی بەرێوەبەرانی پەروەردەی هەرێم لە بەدەمەوە هاتنیان، زۆر شت دەربارەی توانستی داهێنانکاریی خۆمان دەڵێ! ئەم پرۆژەیە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە لە ساڵی ٢٠١٥ەوە وەکو «پرۆژەیەکی ستراتیژی درێژخایەن» (بە گوێرەی کتێبی، رێبەری بەرێوەبەرانی سەرکردە) ناسێنراوە.

٧. کۆبونەوەی وەزیری پەروەردەی کابینەی نوێیەم لە کۆربەندی جیهانی پەروەردە لە مانگی ١ی ٢٠٢٠ لەگەڵ چەندە دەزگایەکی پەروەردەیی کە بە ئەکتەری نێودەڵەتی و یەکێک لە ئەدگارە دیارەکانی جیهانگیری لەقەڵەم دەدرێن. هەرلەوێش هەوڵی بەشداریکردنی لوتکەی ئاسیا دەدات. کە لوتکەی کۆبونەوەی وەزیرانی پەروەردەی وڵاتانە.

٨. خۆبەدەستەوەدانی گوتاری پەروەردەیی بە کەشێکی زاڵی بازاڕیی و ریکلامگێڕی و بەتایبەتکردن. هەمو پێزانین و دانیپیانان بە وجودی کەشێک و گوتارێکی پەروەردەیی لە کورتە ڤیدیۆیەکی بازرگانی دەبینرێتەوە، کە تێیدا زەردەخەنەی منداڵ و دەستی مامۆستایەک بەسەر پشتی فێرخوازێک (وەکو نیشانەیەک بۆ پەیوەندییە پەروەردەییەکانی ناو قوتابخانە) و چوستی مامۆستا لە کاتی وانەوتنەوە، هەوێنی سەرنجراکێشانی باوانێک و منداڵێکی موشتەرییە. ئەمەش غیابی گفتوگۆیەکی پەروەردەی لەئاستێکی نیشتمانی لەناو پەروەردەکاران و مامۆستایان و لێکۆڵەرانی پەروەردەیی لەگەڵ خۆی هێناوە.

٩. سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەرێز مەسرور بارزانی لە کاتی کردنەوەی دەرگای قوتابخانەکان لە سەرەتای ئەم ساڵی خوێندن، لە پۆلێکدا چەند دەقەیەک قسە بۆ قوتابیەکان دەکات و سێ پەیام دەگەیەنێ. یەکێ لە پەیامەکانی پاراستنی ژینگە و پاک و خاوێنی هەوا بو. ئەم پەیامە وەکوو تموحی رێسارێژی پەروەردەیی سروشتێکی جیهانگیری و دەرئەنجامێکی دونیای نیۆلیبراله.

ئەمانە نموونەی پەروەردەی ئاستەکانی باخچەی ساوایان تا پۆلی ١٢ن. لەگەڵ ئەوەش خوێندنی باڵاش لە نیشانەکانی ئەم دیاردەیە پشکی شێری بەر دەکەوێ. چەند نموونەیەکم پێشتر ئاماژە پێدا، بەڵام ئەوە بۆ لێکۆڵەرانی خوێندنی باڵا بەجێدێڵم.

کۆتایی

لەگەڵ زیاتر و زیاتر بە جیهانیبونی مۆدێرنیزمی رۆژئاوا، لە بەرامبەردا وڵاتە رۆژهەڵاتیەکانیش لە پرۆسەیەکی چاولێکەریی و لاساییکردنەوە کەوتونە پێشبڕکێی پێڕاگەیشتنیان. بیردۆز و چەمک و مۆدێلە رۆژئاواییەکان ئاوا جیهانیی بوین کە بونە بە بەشێک لە عەقڵی ناهۆشیاری تاکە نارۆژئاواییەکە و دارێژەری بناغەی گوفتار و رفتاریەتی. ئەم دیمەنە لە دونیای پەروەردەی کوردی لە دەستەوسانبوونی دارێژەری سیستەم و بریاربەدەستی پەروەردەی کوردستان دەردەکەوێ. هەروەک لەسەرەوە بە بەکارهێنانی چەمکەکانی جیهانگیری، بەنێوەدەوڵەتیکردن، و بەئەورووپاییکردن شیکاریان بۆ کرا.

دەمەوێ لە کۆتاییدا لیکۆڵەران (و خۆم) جێبێڵم لەگەڵ ئەم پرسیارانەی خوارەوە. هەریەک لە پرۆسەی ‹جیهانگیری› و دیاردەکانی ‹بەنێوەدەوڵەتیکردن› و ‹بەئەورووپاییکردن› مانایان چییە بۆ مامۆستا و کاری مامۆستایی؟ ژیانی ئەکادیمی و ژیانی شەخسی مامۆستا چۆن کەوتۆتە بەر چنگەکانی هەریەک لەم دیاردانە؟ کاریگەریی و بەرئەنجامەکانی هەریەک لەم دیاردانە چین لەسەر ناسنامەی مامۆستایەتی و پەروەردەکاریی مامۆستا؟ چین لەسەر بیر و ئەندێشەی پەروەردەیی مامۆستا؟ چۆن مامۆستای بنیاتناوە یا گۆڕیوە؟

سەرچاوەکان

1.Vernez, G., Culbertson, S., Constant, L., & Karam, R. (2016). Initiatives to Improve Quality of Education in the Kurdistan Region-Iraq. RAND Education.

2. Verger, A., C. Fontdevila, and A. Zancajo. 2017. “Multiple Paths Towards Education Privatization in a Globalizing World: A Cultural Political Economy Review.” Journal of Education Policy 32 (6): 757–787. doi:10.1080/02680939.2017.1318453.

3. Tavis D. Jules. (2010). Globalisation and Europeanisation in Education by Roger Dale and Susan Robertson. Comparative Education Review, 54(1), 136-138. doi:10.1086/650707

4. Sajid Ali (2017) The sphere of authority: governing education policy in Pakistan amidst global pressures, Globalisation, Societies and Education, 15:2, 217-237, DOI: 10.1080/14767724.2015.1127575

5. Robertson, S. L., K. Mundy, A. Verger, and F. Menashy, Eds. 2012. Public Private Partnerships in Education: New Actors and Modes of Governance in a Globalizing World. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

6. Rizvi, F., & Lingard, B. (2009). Globalizing education policy. Routledge.

7. Peters, M. A., & Reveley, J. (2014). Retrofitting Drucker: Knowledge work under cognitive capitalism. Culture and Organization, 20(2), 135-151.

8. Patrick, F. (2013). Neoliberalism, the knowledge economy, and the learner: Challenging the inevitability of the commodified self as an outcome of education. ISRN education, 2013.

9. Mundy, K., Green, A., Lingard, B., & Verger, A. (Eds.). (2016). Handbook of global education policy: John Wiley & Sons, Ltd.

10. Ladi, Stella, Globalization and Europeanization: Analysing Change (December 2006). IBEI Working Paper No. 2006/4. Available at http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.960767

11. Held, D., A. McGrew, D. Goldblatt, and J. Perraton. 1999. Global Transformations: Politics, Economics And Culture. Cambridge: Polity Press.

12. Hamarash, Ibrahim. (2017, July). Asty zansty derchwany zanko. YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=UNS3--aaUDo

13. EU Schools Program (accessed 2020). Linkhttps://iraq.britishcouncil.org/en/eu-schools-program?fbclid=IwAR2dBU7Kk09WBkDswIlpHNq8Jg5_aDF3fKOGRZSnhdinKZITXIUap1WoE

14. Elliott, A., & Lemert, C. (2009). The New Individualism: The Emotional Costs of Globalization REVISED EDITION. routledge.

15. Dale, R., & Robertson, S. (Eds.). (2009, May). Globalisation and Europeanisation in education. Symposium Books Ltd.

16. Chopra, R. (2003). Neoliberalism as doxa: Bourdieu›s theory of the state and the contemporary Indian discourse on globalization and liberalization. Cultural studies, 17(3-4), 419-444.

17. CEPS Ljubljana (12 Oct 2016). Michael W. Apple: Power, policy, and the realities of curriculum and teaching. YouTube https://www.youtube.com/watch?v=YcPv0Pk7Uqs

18. Ball, S. J. (1998). Big policies/small world: An introduction to international perspectives in education policy. Comparative education, 34(2), 119-130.

١٩. ڕێبەری بەڕێوەبەرانی سه رکردە: بنیادنانی تواناکان لە خوێندنی بنەڕەتی و ئامادەیی- باشترکردنی کوالیتی و ی یەکسانی. ئامادەکردنی ئەنجومەنی ڕۆشنبیری بەریتانی.

٢٠. عەبدوڕەحمان ئەحمەد وەهاب. ٢٠٢٠. بەڵگەنامەکانی سیاسەتی پەروەردەیی چیمان پێ دەڵێن؟. کوردستان تایمز.

View publication stats